

Nr 204.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa materielbeställningar för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

1:o) **Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m.** I propositionen nr 223 har Kungl. Maj:t (punkt 1, s. 2 och 3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 19 oktober 1951) föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å tygmateriel m. m. för armén inom en kostnadsram av 5 200 000 kronor.

Enligt beslut av 1951 års riksdag äger Kungl. Maj:t för budgetåret 1951/52 medgiva utläggande av beställningar å tygmateriel m. m. för armén inom en kostnadsram av 116,5 miljoner kronor. För likvidering av beställningar å tygmateriel m. m. har för samma budgetår anvisats ett reservationsanslag av 85 miljoner kronor.

I sina medelsäskanden för budgetåret 1952/53 har *arméförvaltningen* hemställt om bemyndigande att utlägga ytterligare beställningar å tygmateriel m. m. för 262 miljoner kronor. Vissa beställningar ha uppgivits vara så angelägna, att beslut ansetts erforderligt redan under år 1951. Arméförvaltningen har sålunda begärt bemyndigande att under år 1951 utlägga beställningar å tygmateriel för 65,9 miljoner kronor.

I utlåtande över arméförvaltningens medelsäskanden har *överbefälhavaren* anfört, att enligt verkställda undersökningar vissa beställningar å artilleri- och luftvärnsmateriel kunna utläggas senare än som ursprungligen ansetts möjligt utan att någon fördröjning av leveranserna därför behöver uppstå. Av denna anledning har det för år 1951 begärda beställningsbemyndigandet å 65,9 miljoner kronor ansetts kunna minskas med 21 miljoner kronor till 44,9 miljoner kronor.

Departementschefen har anfört följande.

»Jag kan icke tillstyrka, att förslag nu framlägges för riksdagen om nya beställningsbemyndiganden i den omfattning som myndigheterna föreslagit. Detta skulle nämligen väsentligt föregripa prövningen av försvarsbudgeten för budgetåret 1952/53. En avsevärd begränsning av det för innevarande år föreslagna beställningsbemyndigandet är således erforderlig. Vid min granskning av myndigheternas förslag har jag ansett mig kunna tillstyrka förslag redan till riksdagens höstsession endast beträffande vissa beställningar, där ett uppskov skulle medföra risk för avbrott i nu pågående tillverkning av materiel, som är av särskild vikt för försvaret. Jag föreslår med dessa utgångspunkter, att av riksdagen nu begäres bemyndigande att utlägga beställningar å tygmateriel — vapenmateriel och ammunition — inom en kostnadsram av 5,2 miljoner kronor.»

Utskottet. Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har arméförvaltningen i sina äskanden för budgetåret 1952/53 hemställt om bemyndigande att utlägga ytterligare beställningar å tygmateriel m. m. för 262 miljoner kronor. I syfte att icke fördröja leveranserna har det ansetts erforderligt att beträffande vissa beställningar meddela beslut redan vid årets riksdag. Beloppet för det beställningsbemyndigande, som i enlighet härmed skulle erfordras innevarande år, har av överbefälhavaren preciserats till 44,9 miljoner kronor. Departementschefen har emellertid ansett, att prövningen av försvarsbudgeten för budgetåret 1952/53 skulle väsentligt föregripas, därest beställningsbemyndigande i dylik omfattning lämnades redan nu. Med hänsyn härtill har departementschefen föreslagit, att beställningsbemyndigande vid riksdagens höstsession lämnas endast beträffande beställningar, där ett uppskov skulle medföra risk för avbrott i nu pågående tillverkning av materiel, som är av särskild vikt för försvaret. Med dessa utgångspunkter har departementschefen föreslagit, att bemyndigande nu lämnas att utlägga beställningar inom en kostnadsram av 5,2 miljoner kronor.

Utskottet, som utgår från att Kungl. Maj:t:s på myndigheternas framställningar grundade förslag till ytterligare beställningsbemyndiganden i sin helhet komma att föreläggas riksdagen till prövning redan i samband med framläggande av statsverkspropositionen för budgetåret 1952/53, anser sig böra tillstyrka, att beställningsbemyndigande nu lämnas i den begränsade omfattning departementschefen föreslagit. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å tygmateriel m. m. för armén inom en kostnadsram av 5 200 000 kronor.

2:o) **Marinen: Fartygsbyggnader.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 2, s. 3—5) att bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva utläggande av beställningar å materiel för två jagare och sex motortorped-motorkanonbåtar inom en kostnadsram av 20 000 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svärd* (I: 523) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö (II: 665), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta a) att bemyndiga Kungl. Maj:t att, utöver i propositionen nr 223 äskat beställningsbemyndigande, medgiva utläggandet av beställningar på materiel för ytterligare två jagare, jämte viss vapenmateriel med lång och osäker leveranstid, till en beräknad kostnad av 25 000 000 kronor samt b) att i övrigt beakta vad i motionerna anförts,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Bergstrand* väckt motion (II: 666), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta a) att hemställa hos Kungl. Maj:t om framläggande i särskild proposition om nybyggnadsplan för flottan vid början av 1952 års riksdag samt b) att bemyndiga

Kungl. Maj:t att dels medgiva utläggande av beställningar å maskiner och vapenmateriel för fyra jagare inom en kostnadsram av 34 000 000 kronor och dels medgiva utläggande av beställningar å materiel för sex motortorped-motorkanonbåtar inom en kostnadsram av 10 000 000 kronor samt nybyggnad av en motortorped-motorkanonbåt å 7 000 000 kronor.

Beträffande de skäl, som i de likalydande motionerna anförts till stöd för motionärernas yrkanden, hänvisas till motionen II: 665.

Enligt beslut av 1947—1951 års riksdagar har marinförvaltningen be-myndigats att för budgetåren 1947/51 utlägga beställningar å nybyggnad av fartyg inom ramen för 148 miljoner kronor och å moderniseringar av fartyg inom en kostnadsram av 70 miljoner kronor. Nybyggnaderna ske enligt en successivt kompletterad plan, omfattande — förutom smärre fartyg — 2 större jagare (typ Halland), 3 ubåtar, 6 mindre minsvepare och 6 mindre motor-torpedbåtar. Samtliga dessa fartyg avses skola ersätta enheter, som enligt de av statsmakterna fastställda normerna för beräkning av fartygens livslängder skola avföras ur linjeflottan.

I sina medelsäskanden för budgetåren 1950/51 och 1951/52 föreslog marinförvaltningen nybyggnad av bl. a. ytterligare två jagare av typ Halland samt ett antal ubåtsjaktfartyg av ny typ. Förslagen föranledde i avvaktan på resultatet av 1949 års försvarsutrednings arbete icke någon statsmakternas åtgärd.

Sedan det i början av år 1951 visat sig, att utredningsarbetet inom försvarsutredningen på grund av inträffade omständigheter måst uppskjutas på oviss tid, tillsatte chefen för marinen, sedan departementschefen därtill lämnat medgivande, en expertkommitté med uppgift att inom marinledningen utreda frågan om fartygstyper lämpliga för flottans ersättningsbyggnad.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande den 18 maj 1951, nr 4, anförde statsutskottet — som under hand inhämtat, att nyssnämnda utredning vore i det närmaste slutförd — att det vore önskvärt, om Kungl. Maj:t redan till 1951 års riksdags höstsession kunde förelägga riksdagen förslag i ämnet.

Sedan kommittén den 6 juni 1951 till marinchefen avgivit betänkande med förslag i ämnet, har *chefen för marinen* i skrivelse den 29 i samma månad hemställt, att kommittéförslaget, vilket biträdades av marinchefen, måtte föreläggas riksdagen vid dess höstsession.

Kommittéförslaget, vilket även tillstyrkts av *överbefälhavaren*, innebär i huvudsak följande. En sexårsplan för ny- och ombyggnader av örlogsfartyg under budgetåren 1952/58 fastställs. Byggnadsverksamheten bör i princip ha till ändamål att dels tillföra flottan nya enheter som ersättning för fartyg vilka under sexårsperioden beräknas bli överförda från linje- till reservflottan eller utrangeras, dels komplettera de operationsgrupper (numera benämnda eskadrar), vilka skapades genom beslut vid 1942 års riksdag. För att nå dessa mål föreslås nybyggnad av 4 jagare av modifierad Ölandtyp, 11 motortorped-motorkanonbåtar av typ T 101, 15 motortorpedbåtar av typ T 32, 3 ubåtar av Hajentyp, 1 minfartyg av ny typ samt 12 mindre minsvepare (typ

M 51). Dessutom föreslås att 11 äldre jagare ombyggnas till fregatter (för eskorttjänst, ubåtsjakt m. m.). De till nybyggnad föreslagna fyra jagarna avses som ersättning för två stadsjagare och för kryssaren Gotland. Motortorped-motorkanonbåtarna avses för komplettering av eskadrarna. Övriga till nybyggnad föreslagna fartyg avses skola ersätta motsvarande enheter, vilka under perioden enligt nu gällande tidsnormer beräknas bli överförda till reservflottan eller uttrangeras.

Det föreslagna programmet har av kommittén kostnadsberäknats till 373 000 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1950.

Marinförvaltningen har sedermera i skrivelser den 4 oktober 1951 med hänsyn till beställningsläget inom vissa industrier hemställt om bemyndigande att omgående teckna avtal om leverans av dels huvud- och hjälpmaskinerier till 4 jagare till en uppskattningsvis beräknad kostnad av 20 000 000 kronor, dels motorer till torpedbåtar till en kostnad av högst 10 000 000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

»Den framlagda planen för ny- och ombyggnad av fartyg för flottan har en sådan ekonomisk räckvidd, att densamma icke bör avgöras utan beaktande av andra större organisations- och materielanskaffningsfrågor inom försvaret. En överblick över dessa frågor synes icke möjlig förrän i samband med prövningen av myndigheternas medelsäskanden för budgetåret 1952/53. Jag finner det därför icke möjligt att redan till riksdagens pågående höstsession framlägga förslag om flottans fartygsbyggnader för den i kommittéförslaget avsedda tidsperioden.

Ett uppskov med prövningen av denna fråga till 1952 års riksdag kan, såsom närmare framgår av marinförvaltningens framställningar i ämnet, medföra allvarlig risk för att vissa fartygsbyggnader avsevärt försenas. Under ogynnsamma omständigheter kunna förseningarna bli mångdubbelt större än den tid, varmed beslutet om fartygsbyggnadsplanen uppskjutes. Med hänsyn härtill anser jag mig böra föreslå, att beslut redan nu fattas om anskaffning av viss i kommittéförslaget upptagen materiel. Beslutet bör emellertid givas en så begränsad räckvidd, att icke prövningen av försvarets avvägningsfrågor i stort föregripes. Den materielanskaffning, varom beslut redan nu bör fattas, avser jagare och motortorped-motorkanonbåtar.

Kommittén har föreslagit, att under sexårsperioden skola byggas fyra jagare. Två avses som ersättning för jagarna Malmö och Karlskrona, vilka i mitten av 1950-talet skola utgå ur linjeflottan, medan de andra två avses såsom ersättning för kryssaren Gotland. Då en minskning av jagarbeståndet uppenbarligen bör undvikas, böra åtgärder vidtagas för att möjliggöra ersättningsbyggnad i tid av två jagare. Frågan om nybyggnad av ytterligare två jagare bör däremot bedömas först i samband med prövningen av fartygsbyggnadsplanen i dess helhet. Kommittén har föreslagit att ersättningsbyggnaden av jagare skall inriktas på en typ, som med vissa mindre avvikelser överensstämmer med de nu befintliga jagarna av typ Öland. Dessa beräknas enligt prisläget den 1 juli 1950 draga en kostnad av 32 miljoner kronor per fartyg,

medan en jagare av typ Halland angivits kosta 44 miljoner kronor. Då de skäl som kommittén anfört för förstnämnda typ synas bärande, tillstyrker jag detta förslag.

De beställningar, som i första hand behöva utläggas för att säkerställa leverans i rätt tid av de nya jagarna, avse maskinerier för en beräknad kostnad av 10 miljoner kronor. Jag föreslår därför att av riksdagen utverkas bemyndigande att utlägga beställningar å materiel för två jagare inom nu angivna kostnadsram.

Redan i 1942 års försvarsbeslut förutsattes, att flottan skulle tillföras motor-torpedbåtar av större typ, avsedda att ingå i de kring kryssarna organiserade operationsgrupperna (eskadrarna). På grund av vissa konstruktionssvårigheter beträffande motorerna har emellertid hittills endast en båt av denna typ (T 101) färdigställts. I kommitténs förslag ingår nybyggnad av 11 motortorpedbåtar av denna större typ. Båtarna ha förutsatts skola erhålla en sådan utformning, att de efter vissa modifikationer kunna utnyttjas såsom motor-kanonbåtar. Kostnaderna per båt ha beräknats till 7 miljoner kronor enligt prisläget den 1 juli 1950. Enligt en inom marinförvaltningen verkställd utredning måste de sex första båtarna i serien förses med en motor av utländsk tillverkning, medan de övriga torde kunna utrustas med svenskbyggda motorer. För att säkerställa anskaffningen av de utländska motorerna måste beställning utläggas snarast. Jag föreslår därför, att av riksdagen utverkas bemyndigande att beställa motorer till sex båtar av här avsedd typ. Kostnaderna härför ha beräknats till 10 miljoner kronor.

Av riksdagen bör således utverkas bemyndigande att utlägga beställningar inom en kostnadsram av sammanlagt (10 + 10 =) 20 miljoner kronor. Någon förstärkning av det för innevarande budgetår anvisade reservationsanslaget Marinen: Fartygsbyggnader synes icke erforderlig i anledning av detta förslag.»

Utskottet. Det till 373 miljoner kronor enligt prisläget den 1 juli 1950 kostnadsberäknade sexårsprogram för ny- och ombyggnad av fartyg, som framlagts av en inom marinen tillsatt expertkommitté, har departementschefen ansett ha en sådan ekonomisk räckvidd, att detsamma icke bör prövas utan beaktande av andra större organisations- och materielanskaffningsfrågor inom försvaret. En överblick över dessa frågor har synts departementschefen icke vara möjlig förrän i samband med prövningen av medelsäskandena för budgetåret 1952/53. Departementschefen har dock, då allvarlig risk eljest skulle uppstå för avsevärda förseningar, förordat, att beslut redan nu fattas om vissa materielanskaffningar avseende jagare och motortorped-motor-kanonbåtar. Sälunda föreslås bemyndigande att inom en kostnadsram av 10 miljoner kronor utlägga beställningar å maskinerier för två jagare av modifierad Olandtyp och att inom en kostnadsram av likaledes 10 miljoner kronor utlägga beställningar å motorer till sex motortorped-motorkanonbåtar.

I de föreliggande motionerna har framhållits angelägenheten av att en plan för flottans ersättningsbyggnad snarast möjligt fastställles dels för att i görli-

gaste mån undvika förseningar beträffande fartygens färdigställande och dels för att åstadkomma de kostnadsbesparingar, som stå att vinna genom samtidigt utläggande av större beställningar. I dessa syften ha motionärerna vidare hemställt om vissa höjningar av det beställningsbemyndigande, som Kungl. Maj:t föreslagit skola lämnas redan vid innevarande års riksdag.

Motionärernas uppfattning att en fartygsbyggnadsplan bör fastställas snarast möjligt överensstämmer med den mening, åt vilken utskottet givit uttryck i sitt av årets riksdag godkända utlåtande nr 4. Utskottet finner dock i likhet med departementschefen, att ställning till den av expertkommittén framlagda planen med hänsyn till dess ekonomiska räckvidd icke lämpligen bör tagas förrän i samband med prövningen av myndigheternas medels-
äskanden för budgetåret 1952/53. Härvid förutsätter utskottet emellertid, att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag i ämnet i eller i omedelbar anslutning till statsverkspropositionen för budgetåret 1952/53. Därest riksdagen alltså kan beredas tillfälle att redan under början av vårsessionen fatta beslut i fråga om en plan för flottans ersättningsbyggnad av fartyg, lära några allvarliga olägenheter icke behöva uppstå genom att beställningsbemyndigandet nu begränsas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet anser sig därför icke böra biträda de motionsvis gjorda yrkandena om utökning av bemyndigandet.

Yrkandena i övrigt i motionerna I: 523 och II: 665 samt II: 666 torde bliva tillgodosedda med vad utskottet i det föregående anført.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 665 ävensom II: 666, såvitt de avse beställningsbemyndigande, bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva utläggande av beställningar å materiel för två jagare och sex motor-torped-motorkanonbåtar inom en kostnadsram av 20 000 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 523 och II: 665 samt II: 666, i vad de icke behandlats under a), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført.

Stockholm den 30 november 1951.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Närvarande: se under utlåtandet nr 203.

Reservation

vid punkten 2 (Marinen: Fartygsbyggnader) av herrar *Karl Andersson* och *Akerström*.